

İLKÖĞRETİM ONLINE: İLKÖĞRETİM ALANINDA İLK ELEKTRONİK DERGİ ÇALIŞMASI*

Prof. Dr. Petek Aşkar
Hacettepe Üniversitesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Arif Altun
Yrd. Doç. Dr. Sinan Olkun
Yrd. Doç. Dr. Gülşen Bağcı Kılıç
Yrd. Doç. Dr. Zülbiye Toluk
Yrd. Doç. Dr. Sadegül Akbaba Altun
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

ÖZET: İnternet kimilerine göre bir bilgi deposu, kimilerine göre de bir bilgi çöplüğüdür. İnternete anlamını, her geçen gün gittikçe artan oranda yüklenen bilgi değil, belirli bir amaca yönelmiş, ortak bir dil ile sorunlara çözüm arayan insanların oluşturduğu online topluluklar kazandıracaktır.

Dünya’da İnternet kullanımının yaygınlaşması ile değişik kullanım alanları da denenmeye başlanmıştır. Bunlardan birisi de elektronik dergilerdir. İnternet yayıncılığı hız, ekonomiklik, hacim, dağıtım kolaylığı ve karşılıklı etkileşimi desteklemesi açısından geleneksel yayıncılığa göre oldukça avantajlı olmaktadır. Türkiye’de medya bu avantajı uzun zamandır kullanmasına rağmen akademik yayın hayatında bu tür girişimler oldukça yenidir. Örneğin, uzaktan eğitim alanında bu tür bir dergi Anadolu Üniversitesi tarafından yayınlanmaktadır. İlköğretim ülke çapında büyük bir kitleyi ilgilendiren bir olgu olduğu için bu kitle tarafından kolaylıkla izlenebilecek bir akademik dergiye büyük bir ihtiyaç olduğu kanısındayız. Açılacak bir dergi bu alanda bilgi üretimi ve kullanımına ortam oluşturacaktır.

Bu bildiride elektronik yayıncılığın dünyadaki ve Türkiyedeki gelişimi, akademik alana katkısı ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Ayrıca Türkiye’de İlköğretim alanında ilk elektronik dergi girişimi olup, <http://ioo.ibu.edu.tr> adresinde hazırlanmakta olan ve 1 Ocak 2002’den itibaren ilk sayısı ile birlikte <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden erişime sunulacak olan İlköğretim-Online dergisi tanıtılacaktır.

İLKÖĞRETİM ONLINE: İLKÖĞRETİM ALANINDA İLK ELEKTRONİK DERGİ ÇALIŞMASI

İnternet kimilerine göre bir bilgi deposu, kimilerine göre de bir bilgi çöplüğüdür. İnternete anlamını, her geçen gün gittikçe artan oranda yüklenen bilgi değil, belirli bir amaca yönelmiş, ortak bir dil ile sorunlara çözüm arayan insanların oluşturduğu online topluluklar kazandıracaktır.

Dünya’da İnternet kullanımının yaygınlaşması ile değişik kullanım alanları da denenmeye başlanmıştır. Bunlardan birisi de elektronik dergilerdir. İnternet yayıncılığı hız, ekonomiklik, hacim, dağıtım kolaylığı ve karşılıklı etkileşimi desteklemesi açısından geleneksel yayıncılığa göre oldukça üstün olabilmektedir.

İnternet yayıncılığının bir diğer özelliği de İnternet kültürünün bir parçası olmasıdır. Nasıl geleneksel dergiler matbaa kültürünün bir ürünü olarak masalarımıza geliyorsa, internet üzerinde yayınlanacak bu ürünler de bilgisayarlar aracılığı ile kullanımımıza sunulacaktır. Böyle bir oluşumun bir parçası olmak, bu kültürün yaşantılarımıza dahil edilmesi anlamına gelecektir.

İnternet yayıncılığı beraberinde bir takım sorumlulukları da getirmektedir. Özellikle kişisel yayım hakları; derginin yayımlandığı bilgisayarların istenmeyen saldırılarla güvenlik açısından tehdit edilmesi; web sayfalarının bir sunucu üzerinde yayımlanmasının gerektireceği teknik donanımın maddi boyutu; ve özellikle akademik bir dergi olarak yayıma

* Bu çalışmanın oluşumunda bütün yazarlar eşit katkıda bulunmuşlardır.

girecek olan ilköğretim-online' in göreceği kabul ve eleştiriler üzerinde durulması gereken ana başlıklar olarak sunulabilir. Bu çalışmada, başlangıçta adı geçen yazarların fikir alışverişi ile başlayan ve kısa bir sürede gerçekleşen dönüşen elektronik derginin yayına hazırlanış süreci yukarıda belirtilen özellikler ve sorumluluklar çerçevesinde irdelenmeye ve aktarılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın bir diğer amacı da böyle bir dergi için girişimde bulunacak olanlar için elde edilen tecrübelerin paylaşılmasıdır.

E-Dergiler ve Kazanımlar

E-Dergi ve Hız

İnternet teknolojilerinin getirdiği yeniliklerin belkide en önemlisi zaman ve mekan kavramının geleneksel anlayışını ortadan kaldırıp; hızlı bir veri transferi ve bilgi akışına olanak sağlayacak bir ortam sunmasıdır. Elektronik dergilerde, yayınlanma, dağıtım ve erişim kağıda basım (hard copy) dergilerden daha hızlıdır. Kağıda basım dergilerin yayın aşamasında gönderilen makaleler kağıt üzerinde derginin editörüne postalanır. Editör, makalenin değerlendirmeye alınmasına karar verirse yine posta yoluyla hakemlere gönderir. Hakemler makaleyi inceledikten sonra makale hakkında verdikleri kararlar birlikte editöre geri gönderirler. Makalede düzeltme isteniyorsa, editör makaleyi ilgili yazara (corresponding author) postalar ve düzeltme ister. Yazarlar düzeltmeleri yaparlar ve yayın hakkı formunu da imzalayarak editöre gönderirler.

Makale istenilen formata girene kadar ek yazışmalar gerekebilir. Bu bazen 5-6 gidiş-dönüşü gerektirebilir. Makale yayına hazır olunca basıma girer ve basımda da zaman kaybedilebilir. Basılan dergiler posta yoluyla abonelere ulaştırılır.

Elektronik dergilerde ise tüm yazışmalar ve gönderip alma işlemleri İnternet ortamında yapıldığı için bütün yukarıdaki süreçler daha kısa sürede tamamlanma şansına sahiptir. Ayrıca bunların koordinasyonu için devamlı bir posta adresine ihtiyaç duyulmayacağı gibi, yazışma ve bilgilendirmeler daha hızlı bir biçimde yapılabilecektir. Sonuç olarak, yayın aşamasında yayınlanacak makaleleri İnternet ortamına koymak yeterlidir.

E-dergi ve Erişim Kolaylığı:

Kağıt basım dergilere erişim genelde ya kişisel abonelik ya da kütüphanelere giderek sağlanabilmektedir. Ülkemizde süreli yayınlara abone olan donanımlı kütüphaneler genelde büyük şehirlerde dir. Türkiye'nin büyük şehirler dışındaki bölgelerinde çalışan araştırmacıların bu tür dergilere erişimi büyük şehirlere gitmeyi gerektirebilir.

Elektronik dergilerde ise İnternete erişimi olan her bilgisayardan ulaşılabilir. Bundan dolayı elektronik dergilere erişim kağıda basım dergilere erişimden daha kolay olmakta ve daha büyük okuyucu kitlesine erişim sağlanabilmektedir. Ülkemizde İnternete erişime katkıda bulunan İnternet Kafelerde hızla çoğalmaktadır. Artık doğru dürüst kütüphanesi bile olmayan ilçelerde dahi İnternet Kafeler aracılığı ile İnternet'e erişim sağlanabilmektedir. Bir İnternet kafeden saatlik kullanım ücreti ödenerek elektronik dergilere erişilebilir. Kişisel bilgisayarı ve İnternet sağlayıcısı olan kişilerin elektronik dergilere erişimi için gözgezdirci programlarını elektronik derginin İnternet adresine yönlendirmeleri yeterlidir.

E-dergi ve Maliyet:

Bu konuda ayrıntılı bir maliyet analizi yapmak oldukça güç olmakla birlikte bir takım göstergeler yoluyla yaklaşık sonuçlar elde edilebilir. Kağıda basım dergilerin yayın aşamasında basım ücretleri ve dağıtım esnasında da posta ücretleri büyük miktarlara ulaşabilmektedir. Bu tür dergilerin yayın masraflarını karşılamak için abonelik ücretleri de kişisel olarak abone olunmayı zorlaştıran miktarlara ulaşmıştır. Bu durumda daha çok kütüphaneler yayına aboneliği sürdürebilmekte ve kişilerin bir dergiye ulaşabilmeleri için donanımlı kütüphanelere gitmeleri gerekmektedir ki Türkiye'de bu büyük şehirlere gitmeyi gerektirebilir. İş yoğunluğu ve masraf düşünüldüğünde kişilerin araştırma yapma olanakları kısıtlanmaktadır. Ayrıca kişisel abonelikte ise kişinin belkide hiç kullanmayacağı bir bilgiyi satın alması söz konusu olabilmektedir. Örneğin bir derginin bir yıllık sayısında sadece bir ya da birkaç makale belki ilgi alanına girebilmektedir.

Elektronik dergiler ise yayına hazırlandıktan sonra derginin İnternet adresine konulmakta ve okuyular İnternete bağlı her hangi bir bilgisayardan dergiye erişebilmektedirler. İnterneti üniversiteler aracılığıyla ücretsiz kullanan büyük bir araştırmacı grubu için bu fırsat bilgiye ihtiyaçları olduğu anda ve bedava ya da daha az bir ücretle

ulaşmalarını sağlayarak araştırmalarını destekleyecektir. İnternete ücretli erişimi olan kişiler de gereken makaleyi bastırarak ya da bilgisayarlarına indirip İnterneti daha az kullanarak yine daha az ücretle bir dergiyi takip edebilirler. Ayrıca kişiler sadece ilgi duydukları makalenin çıktısını alarak kişisel maliyetlerini düşürebileceklerdir.

Elektronik dergilerde ise ilk başta sunucu ya da İnternet alanı almak için para gerekmektedir. Fakat alınan sunucunun kapasitesi yükseğe hemen dolmamakta ve dolmadığı sürece her sayının yayımı için ayrıca para vermek gerekmemektedir. Gönderim ya da dağıtım için posta masrafları olmayacağından elektronik dergiler daha düşük maliyetle yayınlanabilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, kağıda basım dergilerde size gerekli olan makaleyi önceden seçmek olanaklı olmadığından bütün makalelerin basımı için kağıt harcanmakta ve bu masraf size yansıtılmaktadır. Diğer yandan elektronik dergilerde bastırmak istesenez bile sadece seçeceğiniz makale(ler)i bastıracağımız için harcanacak kağıt daha az olmakta ve bu da hem maliyeti düşürmekte hem de az kağıt kullanılmasını sağlayarak doğayı korumamızı sağlamaktadır.

Hacim:

Kağıda basım bir dergide bir defada basılabilecek makale ya da sayfa sayısını bir şekilde sınırlamak gerekmektedir. Oysa elektronik dergide böyle bir kaygıya gerek bile yoktur. İstenildiği kadar (az ya da çok) eser yayına çıkarılabilir.

Etkileşim:

Elektronik ortamların etkileşim amacıyla ya da etkileşimli olarak kullanımı oldukça geniş bir konu olmasına rağmen burada kısaca bir iki yönüne değinilecektir. Birincisi, web sayfası derginin yayınlanmasının yanısıra akademik konuların bir çok insan tarafından eş-zamanlı ya da eş-zamanlı olmayan olarak tartışılabilmesine olanak sağlayacak şekilde tasarlanabilir. Böylece birbirinden coğrafi olarak çok uzaklarda olan insanların fikir alışverişi, beyin fırtınası gibi yollarla bilgiyi paylaşmaları mümkün olabilir.

İkincisi, geleneksel olarak kağıda basılamayacak örneğin film, müzik, örnek olay, apletler, animasyonlar gibi bir takım bilgiler İnternet yoluyla kullanıma sunulabilir. Bu tür destek materyalleri bir yandan konunun daha iyi anlaşılmasını sağlarken bir yandan da çağın gerektirdiği bir takım yeni becerileri sunuma dönüştürebilir. Dünyada bu tür bir gereksinmeye yanıt verecek elektronik dergiler yayına başlamıştır bile.

Bir elektronik derginin geniş bir insan gücü potansiyeline sahip ilköğretimde bilgi üretimi ve paylaşımına katkıda bulunacağı açıktır. Bu dergi ile hem akademik konulardaki uzmanlaşma hem de Türkiye'de ilköğretimden yeniden yapılandırılması çabalarının desteklenmesi hedeflenmektedir. Fen, Matematik, Sosyal Bilgiler, İlk okuma-yazma gibi uzmanlık gerektiren konu alanlarının katkılarını alarak ilköğretimin tamamına seslenen bir akademik online derginin kurulma çalışmaları başlatılmıştır.

Derginin Kapsamı:

Online elektronik bir derginin konu alanı olarak çok geniş bir yelpazeye seslenmesi de seçilebilirdi. Ancak dergiyi çıkarmaya çalışan grubun İlköğretimde uzmanlaşmış olmasından dolayı derginin kapsamının şimdilik İlköğretimle sınırlı olmasına karar verilmiştir.

İlköğretim ülkemizde yaklaşık on yıl önce üniversitelere bağlanmış ve akademik bir alan olarak kabul edilmiştir. Eğitim alanında kuram ve uygulamanın bütünleşmesi de önemlidir. Yani yapılan araştırmaların öğretmenler tarafından okunması ve uygulanması bu araştırmalara anlam katmaktadır. Bu durumda ülke çapında bir eğitim ordusundan oluşan alanın iletişimini hızlandıracak ve zenginleştirecek ortamlara gereksinim vardır. Türkiye'de eğitim alanında yayınlanan hakemli dergilerin çoğu genel olarak eğitim alanındaki yayınları yayınlamakta ve eğitim altındaki özel alanlardaki yayınların izlenmesi ve bir bütünlük yakalanması zor olmaktadır. Hakemli akademik dergilerin yayınlanması, özel alanlarda da, İlköğretim alanındaki araştırmaları bir arada sunarak okuyucuya bu alanın bir bakış açısını sunacaktır. Böylece yayımlanan araştırmaların sentezine ulaşmak kolaylaşabilir ve ilköğretim alanındaki araştırmaları izlemek isteyen okuyuculara da daha çok ulaşılabilir.

Derginin Yayın Aşamasına Gelme Süreci

Elektronik bir dergi çıkarma fikri ilk olarak Mart 2000 tarihlerinde yazarlar ve bir grup arkadaşları tarafından ortaya atılmıştır. Türkiye'de elektronik bir dergi çıkarma

sürecinde yapılması gerekenleri ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla Nisan 2000'de daha önce "Turkish Online Journal of Distance Education" elektronik dergisini Anadolu Üniversitesi bünyesinde yayınlayan Prof. Dr. Uğur Demiray ile görüşmeler yapılmıştır.

Gözlemler ve sık yapılan görüş alışverişleri ile şekillenen düşünceleri uygulamaya geçirebilmek için ilk olarak derginin kapsamını belirlemek, yayınlanacak web alan adını tahsis etmek, görev dağılımı yapmak, ve yayımla ilgili diğer konuları tespit etmek gerekmektedir.

Derginin kapsamı konusunda ilk yapılan görüşmelerde ilköğretim alanının önemi vurgulanarak, bu alan üzerine yapılan çalışmaların paylaşımındaki sınırlılıklar gündeme getirilmiştir. İlköğretimin 8 yıla çıkarılması, bu alana yapılan maddi yatırımlar, ve bu konuda yapılması gerekenler düşünüldüğünde böyle bir oluşumun alana getirecekleri daha açık bir biçimde gözler önüne gelmekteydi. Bu yüzden, ilköğretim kapsamında;

- Matematik öğretimi
- Yabancı dil öğretimi
- Fen öğretimi
- Güzel sanatlar – Sanat ve Kültür eğitimi
- Psikolojik danışma ve Rehberlik
- İlköğretimde Yönetim ve Denetim
- İlköğretimde teknoloji ve materyal kullanımı
- Okuma Yazma
- Sosyal Bilgiler

Konuları ile ilk girişimi yaparak, ancak bunlarla da sınırlı olmama konusunda esneklik de göstererek konuların saptaması yapılmıştır.

Derginin içerik kapsamında hangi konu başlıklarına yer verileceği üzerine de bir takım konuşmalar yapılmıştır. Özellikle araştırma ve teorik yayınlara yoğunlaşmak ilköğretim uygulayıcıları (öğretmenler) için sıkıcı olabilirdi. Diğer yandan, bunlardan uzaklaşmak da akademik ortam oluşturma konusunda eksiklik yaratabilirdi. Bu konuda dergi içeriğinin üç farklı ana başlıkta tasarlanabileceğine karar verildi: Teori ve Araştırmalar, Kitap eleştirisi, ve web sayfası değerlendirmesi. Böylece, hem akademisyenlere hem de uygulamacılara yönelik bir kapsam oluşturulması hedeflenmiştir.

Elektronik derginin internet üzerinde yayımlanabilmesi sürecinde internet adresi almak için Türk Bilişim Derneğinden Prof. Dr. Mustafa Akgül'den destek istenerek bu konuda kendisinin yardımı alınmıştır. Derginin adının hitap edeceği alanı yansıtmaları için İlköğretim Online olmasına karar verilmiş ve <http://ilkogretim-online.org.tr> adresi alınmıştır. Daha sonra dergimizin baş editörü olması için Prof. Dr. Petek Aşkar ile görüşülmüştür. Yayınlanacak derginin hakemli bir dergi olması istendiği için değişik üniversitelerden akademisyenlere gerek kişisel görüşme yoluya gerekse e-mail yoluyla ulaşılarak hakem olmaya davet edilmişlerdir. Onay verenler kişilerin adları hakem listesine eklenerek hakem listesi genişletilmektedir.

İlköğretim Online dergisinin ilk sayısının Ocak 2002 de çıkarılması amaçlanmaktadır. İlk sayı eğitim alanındaki sentezlerini yansıtmaları için eğitim liderlerine ayrılmıştır. Ekim 2001 tarihinde ilköğretim alanında araştırma yapan ya da katkısı olan akademisyenlere ilk sayıda yayınlanmak üzere makale yazmaları için davet elektronik posta yoluyla gönderilmiştir. Bazı durumlarda kişisel telefon görüşmeleri ile de katılımcıların görüşleri istenmiştir.

Derginin Yönetimi: Elektronik dergilerin yönetimi teknolojik açıdan güçlü bir ekip gerektirmektedir. Derginin elektronik yayını ve gerekli veri tabanlarının oluşturulması teknik bilgi gerektirmektedir. Ayrıca İlköğretim kendi içinde bile çok geniş bir alan olduğu için bir kaç editörün her alandaki yayınları incelemeye alıp almamak konusunda karar vermelerini zorlaştırmaktadır. Bu gerekçe ile baş editör Prof. Dr. Petek Aşkar'a ek olarak alan editörlerine de ihtiyaç duyulmuş ve her alan için o alanda uzmanlaşmış 2 editör belirlenmiştir. Her alandaki yayınların hakemlere gönderilmesi ve düzeltmelerin yazarlardan istenmesi ve yayına hazır hale getirilmesi ile o alanın editörleri ilgileneceklerdir. İlköğretimi ilgilendiren ve dergide bir kez yayın yapan herkes potansiyel hakem olarak hakem havuzunda yerini alacaktır.

Derginin Tanıtımı: İlköğretim online şu an için <http://ioo.ibu.edu.tr> adresinde bulunmakta, Ocak 2000 tarihinde ilk sayısı ile birlikte <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden erişime sunulacaktır. İlköğretim Online ilköğretim seviyesinde yapılan her türlü araştırmaya, fikir ve tartışma yazısına açıktır. Derginin web sitesinde yayın için gönderilecek yazılarda istenilen yazım kuralları detaylı olarak verilmektedir. Bu kuralların belirlenmesinde eğitim alanında kabul gören APA formatı temel alınmıştır.

En son sayıda yayınlanan makaleler ilk sayfada sunulacak fakat önceki sayılarda yayınlanan makaleler veri tabanına girilerek hem sayı girilerek hem de anahtar kelime(ler) kullanılarak taranabilecek ve ulaşılabilecektir. Tüm makaleler yazarlardan elektronik döküman formatında alınacak, editörler tarafından PDF formatına çevrilerek web sitesine yerleştirilecektir. Yayın sürecinde yazarlarla ve hakemlerle her türlü yazışma ve veri aktarımı elektronik ortamda gerçekleştirilecektir.

İlköğretim Online dergisine erişim şu an için ücretsiz olacaktır. Dergiyi izleyen eğitimcilerin ilköğretim alanındaki problemleri tartışmaları daha etkili olarak gerçekleştirebilmeleri için elektronik tartışma ortamı da sağlanacaktır.

Elektronik Dergilere Güven: Elektronik yayıncılık hem dünyada hem de Türkiye'de son derece yenidir. Bu nedenle gerek yasal gerekse duygusal olarak bir güven tesis etmesi zaman alacaktır. Dergide yayımlanacak yayınların telif hakları sadece e-dergi için değil tüm internet için başlı başına bir sorundur. Bu konu belki de bu tür uygulamaların denenmesi ve uygulanması ile cevaplarını da beraberinde getirecektir. Ancak, ilk adım olarak telif hakları konusunda dergiye dönük bir hak iddia etmek yerine, makalenin veya yayınlanacak herhangi bir yazının telif haklarının yazarına ait olmasının uygun olacağına karar verildi.

Sonuç olarak, ilköğretim gibi gerek öğrenci gerekse de öğretmen sayısı açısından zengin bir nüfus yoğunluğunun bulunduğu bir alanda yapılacak yayınlarla katkı sağlamak ve internet kültürünün geliştiği yeni yüzyıla doğru atılan adımda yerimizi almak amacı ile bir takım zorlukları da düşünerek böyle bir girişim başlatılmış oldu. Maddi bir kar gütmeksizin, tamamen bu konuya gönül veren insanları elektronik ortamda buluşturacak bir ortam yaratmayı hedefleyen ilköğretim-online, bu konuda düşünsel bir platform oluşturmayı hedeflemektedir. Yapılacak ve üretilecek bilgi ve konular ışığında derginin etkinliği her zaman düşünce ve eleştirilere açık olacaktır. Elektronik çağın bilgi üretiminde veri tabanı modellemesi ile de, bilgiye hızlı erişim ve her yerden erişim sloganı ile de geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmayı planlamaktadır.